

TÁRKÁNYI BÉLA ISMERETLEN VERSE

BERZY ANDRÁS

Tárkányi Kovács Mihály „festész” barátjához intézett leveleiben meglepéssel és örömmel számol be életének „kedvező” fordulatról, az egyeki parókia elfogadásáról, amely számára az egri „kigyófészekből, a szájaskodó irigyek elől, bővebb megfontolás után a legjobb becsületos menekvés, sőt valódi jótétemény volt” az egri zaklatot élet után [1].

Leveleiben az egri „himpellérek képmutatásával és ármánykodásával” az egyeki nép „e gyönyörű szép faj” nyíltszívűségét és becsületességét állítja szembe, melyet „a pálinka és a civilizáció még meg nem rontott s mellyel érintkezésben lenni ép, egészséges felfogásánál, tiszta jelleménél, romlatlan becsületességénél fogva sokkal örövendesebb, mint a városi képmutatók seregével” [2].

Alábbi versét is „tiszaparti magányában: az egyeki számkivetésben” írta s reménykedő hangulatban, bizakodó sorok kíséretében küldötte el Kovács Mihálynak: „Kedélyállapotom legbiztosabb s legjobb jelül írom neked, hogy amire Egerben sohasem érhettem rá, itt már egy pár balladát is írtam, itt küldöm neked az elsőt, tudom senkinek sem lesz édesebb öröme a „*Nemzet vőlegényében*”, főleg annak klasszikus csattanású végében, mint neked. Csak elhiszed már, hogy jó dolgom van, miután költeni is képes vagyok. Igen, legnagyobb tényezője jólétemnek, hogy igen sok időm van irodalmi dolgozásra, sokkal több, mint Egerben volt; még eddig ugyan nagyrészt az elhelyezkedés gondjai foglaltak el, s a 10 évi egri zaklatást pihentem ki, de majd befogom pegazusomat a versírásba. Egyszóval tényezővé akarom magamat tenni a magányban is, hogy a himpellérek lássák, miképp engem nem a hely emel, hanem a helyet én emelem becsületre... majd megmutatom az egyeki magányból is, hogy tevékenységem szárnyai nincsenek a röpületlenségig elvágva” [3].

A szépinodalom művelése az ötvenes években már nem tartozott Tárkányi legfőbb gondjai közé, bármennyire is fogadkozik patetikus elragadtatással barátjának: „nemzetiségünk bár haldoklik, s minden elkövetetik, hogy meghaljon: de míg egy ér lesz testemben, míg egy szikra szívemben, míg egy szót szólhatok, míg egy betűt írhatok: ez mind az ő felélesztésére legyen szentelve” [4]. A szép terv csak alkotó szándék és lelkes fogadkozás maradt, nem érlelődött költői művekké.

Tárkányi vidékrekerülése, véleménye az egri környezetről és nyilatkozatai a későbbi évekből érdekes adalékkul szolgálhatnak az önkényuralom-korabeli Eger irodalmi életéhez.

A vers maga reformkori balladaköltészetünk egy elkésett darabja, eszmeileg és formailag nem jelent új szint és hangot Tárkányi költészetében sem. Hangszerelése egyéb történeti tárgyú, hazafias balladáival rokon, még strófaszerkezetében — szótagszámban és rímrendben is azonos velük. (Mátyás királyról, A honfiak haragja, Cserei címere stb.) Tárkányi gyűjteményes kötetekben és a korabeli sajtóban sem más cím alatt, sem más változatban nem jelent meg.

A nemzet vőlegénye

Ballada

Magyarhon legfőbb támasza
A hős Hunyaddal sirba szállt;
S fiának vére ontatott,
Mely az egekbe fölkiált.
Méltó bosszú és kegyelet
Virraszt a két halott felett.

És hogy megmentse a hazát,
Testvér lón e két érzemény.
Az elkeseredett magyar
Tanácsra gyűlt Rákos terén;
S legyőzve a fondor viszályt,
Éltette Mátyást, mint királyt.

S a nemzet választottaért
A nemzet színét küldte fel,
Hogy a hon szép határain
Az új királyt fogadja el;
Szilágy — a Vitézzel mentenek
A lelkesült főemberek.

A fényes küldöttek között
Egy tisztos özvegy nő vala,
Az ország gyászos özvegye,
De most dicső országanya.
A szép követség gyöngyc lett,
Azzá tevő a tisztelet.

Feszült kebelvel várnak ott
Állván a hon határinál;
S most erre új hajnal derül...
Földére lép az új király.
Méltó öröm rezegte át
Az annyit szenvedett hazát.

S a harsogó öröm között
Nem bír szívével az anya;
Meglátva szíve magzatát,
Kin annyit aggódott vala,
A küldöttség közül kivált,
És átkarolta a királyt.

Csend... ünnepélyes csend leve...
A gyermek szólni nem tudott,
Szülője keblén könnyezett.
A boldog anya zokogott,
S csókjával ég és föld előtt
Hazánknak eljegyezte őt.

Ekkor szülője karjai
Közül kifejlik a jegyes;
Szemén csillámlik az öröm,
Melytől hű szíve úgy repes.
Üdvözlik őt Vitéz s Szilágy,
Üdvözli a magyar világ.

És nagy volt a nászünnepély,
Melyet a nemzet ünnepelt.
Ily vőlegényen és arán,
Az Istennek is kedve telt:
Jelül, midőn ily jót akar,
Hogy még szerette a magyart.

Egyek, febr. 14. 857

Tárkányi

A vershez utóiratként még hozzáfűzi: „E téma képnek is csinos képet adna, egyrészt a cseh, másoldalról a magyar urak közt ölelkező anya és fiú érzékeny jelenet lenne, ha tetszik az eszme és nem maradhatsz tőle, plajbászold le.”

Tárkányi Kovács Mihályhoz intézett leveleit az egri Egyházmegyei Könyvtár kéziratára őrzi.

J E G Y Z E T

[1] Tárkányi levele Kovács Mihályhoz. Eger, 1856. okt. 31.

[2] Tárkányi levele Kovács Mihályhoz. Egyek, 1857. febr. 26. Ez a megbecsülés és szeretet rendkívül ellentmondásos, mert ahogy egyik későbbi leveléből (Egyek, 1857. május 26.) kiderül, egyrészt annak az embernek a lelkesedése, aki „a parókia gyeplőjét finom kesztyűbe borított vaskézzel fogja s népének tiszteletes s néha-néha félelmes bálványa”, másrészt azé az emberé, aki a predikációit „lélegzet-visszafojtva” hallgató engedelmes népet szereti, de a forradalom és szabadságharc történelmi jelentőségét sem felismerni, sem megérteni nem tudja. Félt a forradalomtól, elítéli a forradalmat, ahogy egyik korábbi levelében (Eger, 1854. okt. 26.) írja: „...kezdettől fogva gyűlöltem ama forradalmi szájhősöket, kik hazánk szent ügyét önhiúságuknak tüzére vetették

áldozatul". „Istenverésnek” tartja a forradalmat, melyet főként azért fájlat, mert e csapást „eszeveszett hiú, korcs magyarok mérték a nemzetre... s ezreket sodortak el hiúságuk szelével az örvény szélére... s a béke áldásait nem tudták megbecsülni, amelyben nemzetiségünk legszebb virágzásnak” indult. Ez az ellentmondás akadályozza meg Tárkányit annak helyes felismerésében is, hogy az önkényuralom adta új helyzetben éppen a forradalom bukása miatt kell keseregnie és borongania azon, hogy „nemzetiségünk halálveszélyben forog s a magyar nemzetiségnek sírt ásnak s az ásott sír körül tétlenül siránkozó birkajellemek álldogálnak.”

[3] Tárkányi levele Kovács Mihályhoz. Egyek, 1857. febr. 26.

[4] Tárkányi levele Kovács Mihályhoz. Eger, 1854. okt. 26.

VAHOT IMRE ISMERETLEN LEVELE KOVÁCS MIHÁLYHOZ

BERZY ANDRÁS

Vahot levele azzal a vállalkozással kapcsolatos, amely egy „kiadványban” Eger jeles embereinek arcképét és a város leírását szándékozott közzétenni. A készülő „kiadvány” tartalmáról és formai kivitelezéséről, egy később kelt levelében, így tájékoztatja Bécsben tartózkodó barátját: „Nekem egy lapon 8 arcképet kell adnom... igen szép antik cirádák közt, hogy így Eger celebritásai együtt legyenek. A textus is e szerint van már kinyomtatva s Eger összesen 12 ív ment, melyben a te életrajzod Tárkányitól, művészeted jellemzése tőlem van s remélem meg fogsz elégedni, miután motiválva kimondám, hogy az „Árpád emeltetése” a magyar festészeti iskolát szerencsésen megalapította. Ily magasabb szempontból még senki sem fogta fel működésedet s ideje volt valahára kimondani a valót” [1].

A levél túlnyomórészt Kovács Mihály egyik történeti tárgyú festményével foglalkozik. Vahot ezzel kapcsolatos észrevételei és tanácsai rendkívül jellemzőek. Egyrészt elragadtatással szól a képről, amely már „magasabb valami” mint Dobó — „ideálkép”, eszménykép. Másrészt aprólékosan veszi szemügyre a részletek hűségét, mert „az ily csekélységnek látszó dolgok jellemzőek”, történelmileg karakterisztikusak s a valóság illúzióját fokozzák. Történeti hűség az „idő szellemében” és a részletek szépítésmentes rajzában is, új vonás Vahot felfogásában, mert a negyvenes években még azt a követelményt állította a művészet elé, hogy „a valót az ideállal összeegyeztesse” a „művészi szépet a valóval összhangzatba hozza”, „a közönséget minden legkisebb árnyalatában is megnemesítse” [2], most azonban különbséget tesz már Dobó hihetőleg „valódi vagy valószínű” — és „ideál-